

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

САБЛУК Вадим Васильович

УДК 94 [(477)+(450)]”1991/2001”: 327(043.3)

**УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ
(1991 – 2001 рр.)**

07.00.02 – всесвітня історія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії та філософії історії Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник -

доктор історичних наук, професор
член-кореспондент НАН України,
ЄВТУХ Володимир Борисович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
Інститут соціології, психології та
управління, директор.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
ДАНИЛЕНКО Василь Михайлович,
Інститут української археографії та
джерелознавства імені
М.С.Грушевського, провідний науковий
співробітник;

кандидат історичних наук, доцент
ГАЛУШКО Кирило Юрійович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
кафедра теорії та методології
соціології, доцент.

Захист відбудеться “_15_” __жовтня _____ 2010 року о
_12.00__ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у
Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова,
01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ,
вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “_14_” __вересня _____ 2010
року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.А.Стоян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Теоретичні та практичні проблеми зовнішньої політики нашої держави завжди залишаються у дослідницькому полі науковців, оскільки вони є надзвичайно важливими у визначенні геополітичної ролі нашої держави у сучасному світі та її взаємодії з різними акторами міжнародних відносин. Зміст зовнішньої політики визначені Конституцією України (стаття 18): “Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визначеними принципами і нормами міжнародного права”.¹ Це завдання конкретизується і деталізується у стратегії зовнішньої політики, яка була затверджена Верховною Радою України у документі під назвою “Основні напрями зовнішньої політики України”. Цей документ був розроблений у перші роки незалежності нашої держави і прийнятий 2 липня 1993 року, однак і сьогодні основні стратегічні завдання зовнішньої політики України залишаються незмінними. Щоправда, в останні роки у політичних колах України, передовсім, у Верховній Раді, та, зокрема, під час парламентських та президентських виборів й, особливо, у перші роки після зміни президентів, дискусії щодо вироблення адекватних часу (змінених) засад зовнішньої політики нашої країни.

У Постанові Верховної Ради України розвиток двосторонніх відносин з західними державами – членами ЄС, зокрема Італії, визначений як пріоритетний. “Західним державам належить провідна роль в сучасній міжнародній системі, зокрема у всесвітньому економічному комплексі і в міждержавних інституційних механізмах управління глобальними і регіональними процесами. Виходячи з цього визначальною рисою зовнішньої політики України стосовно цих держав є встановлення з ними відносин політичного і військового партнерства, взаємовигідного економічного співробітництва, широких культурних, наукових, гуманітарних зв’язків.”² Однією з важливих умов реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію України до Європейського Союзу є розвиток двостороннього співробітництва з країнами - членами Євросоюзу. Враховуючи, що проблеми інтеграції нашої держави у європейський простір (політичний, економічний, правовий, соціокультурний) викликають науковий інтерес, дослідження історії становлення та розвитку всього комплексу двосторонніх відносин між

---

¹ Конституція України. – К., 1996. – С. 8.

² Постанова ВР України “Основні напрями зовнішньої політики України” // Україна на міжнародній арені: збірник документів і матеріалів (1991-1995 рр.). – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С. 38.

Україною та Італією набуває особливої актуальності у контексті перспектив взаємодії України з європейськими та трансатлантичними структурами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у рамках дослідницької тематики кафедри історії та філософії історії Інституту філософської освіти та науки “Державницьке, суспільно-політичне життя та освіта в Україні ХХ-ХХІ ст.”. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова 28 лютого 2008 р., протокол № 8.

Мета дисертаційного дослідження визначена з урахуванням актуальності обраної теми і наукового рівня її розробки й полягає: у здійсненні об'єктивного аналізу українсько-італійських відносин у нових геополітичних умовах; з'ясуванні генези українсько-італійських відносин, їх розвитку у конкретних історичних умовах у політичній, економічній, гуманітарній та культурній сферах й впливу двосторонніх відносин на процес інтеграції нашої держави у світовий політичний, економічний, соціокультурний простори.

Зазначена мета конкретизується у наступних **завданнях**:

- проаналізувати стан наукової розробки теми та ступінь її джерельного забезпечення;

- відтворити передумови встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італією і виділити основні етапи українсько-італійських відносин у період, який досліджується у дисертації;

- проаналізувати динаміку українсько-італійського політичного діалогу як основи розвитку відносин між двома країнами; розкрити процес формування договірно-правової бази відносин між Україною та Італією;

- визначити та проаналізувати основні напрями торговельно-економічного співробітництва між Україною та Італією; показати динаміку торговельного та інвестиційного співробітництва, виявити причини, які стримують розвиток цього напрямку двосторонніх відносин;

- визначити та проаналізувати основні напрями двосторонньої співпраці в гуманітарній та культурній сферах та визначити перспективи її розвитку;

- з'ясувати причини виникнення проблем в українсько-Італійських відносинах та показати можливості їх подолання.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку міждержавних відносин між Україною та Італією у контексті регіонального розвитку.

Предмет дослідження – комплекс політичних, торговельно-економічних, гуманітарних та культурних аспектів українсько-італійських взаємин.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1991 року по 2001 рік. Вибір хронологічної межі зумовлений початком встановлення дипломатичних відносин після отримання Україною незалежності, зокрема,

впродовж першого їх десятиліття, які були найінтенсивнішими за весь період їх розвитку.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять принципи науковості, історизму, комплексності, системності та об'єктивності, які дозволили всебічно проаналізувати феномен українсько-італійських відносин на базі наявних джерел та наукової літератури. При написанні роботи були застосовані такі методи: загальнонаукові, які дозволили описати, порівняти, класифікувати найбільш вагомні чинники в українсько-італійських відносинах; спеціально-історичні методи, зокрема конкретно-пошуковий, за допомогою якого була здійснена систематизація та аналіз джерел з проблеми, і проблемно-хронологічний, що забезпечив розподіл широкої теми дослідження на окремі, відносно вузькі проблеми та історичного аналізу, котрий дозволив досліджувати явища двосторонніх стосунків у процесі їх становлення і розвитку. Оскільки міждержавні відносини є складним соціополітичним феноменом, який стосується різноманітних сфер суспільного життя, то у його дослідженні певною мірою використовуються інші методи, притаманні таким соціальним наукам, як економіка, соціологія, зокрема структурно-системний, що сприяв відтворенню суспільно-політичної ситуації, у якій реалізувалися основні завдання українсько-італійських відносин, та статистичний, котрий уможливив фаховий аналіз статистики щодо конкретного наповнення українсько-італійських відносин у різних галузях суспільного життя.

Наукова новизна дослідження. В дисертації уперше у вітчизняній історіографії аналізується весь комплекс аспектів процесу становлення та розвитку двосторонніх українсько-італійських відносин після отримання Україною незалежності. Уведено до наукового обігу значну кількість невідомих архівних матеріалів, які значно поповнили джерельну базу з теми, що досліджується в дисертації. Досліджено процес формування нормативно-правової бази українсько-італійських відносин. Встановлено, що у період, який досліджується у дисертації, відносини між обома країнами розвивалися досить інтенсивно, особливо у політичній та гуманітарно-культурній сферах. Вперше проаналізовано чинники та джерела формування іміджу України в Італії. Досліджено динаміку українсько-італійських відносин у різних галузях суспільного життя двох країн та привернуто увагу до їх проблемних питань. Окреслено найбільш перспективні напрямки розвитку українсько-італійських відносин, передусім, в економічній сфері, в області інвестицій та у науково-технічному співробітництві. З'ясовано значення італійських відносин для перспектив інтеграції України, передусім, у європейський політичний простір.

Практичне значення дисертації полягає у тому, що її матеріали, узагальнення і висновки можуть бути використані у практичній діяльності МЗС України, у процесі налагодження та розвитку співробітництва між окремими відомствами, бізнесовими структурами, неурядовими організаціями обох країн. Разом з тим, матеріали, представлені у дисертації, і

результати дослідження можуть бути використані науковцями для подальшої розробки даної проблематики, а також для підготовки наукових праць із зовнішньої політики України.

Крім того, матеріали дослідження можуть також бути застосовані у навчальному процесі – для підготовки курсів і спецкурсів з історії міжнародних відносин і зовнішньої політики, зокрема Італії, підготовки підручників та навчальних посібників з новітньої історії України та її взаємодії з зарубіжними країнами.

Апробація результатів дисертації. Основні положення даного дослідження доповідалися автором на науковій конференції “Українська дипломатія: десять років досвіду двосторонніх відносин” (Київ, 2001), на семінарі “Перспективи розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Італією” (м. Амандола, Італія, 1999), наукових семінарах у Дипломатичній академії при МЗС України (Київ, 2002), на міжнародному семінарі “Українська етнічність в італійському контексті: минуле, сучасне та погляд у перспективу” (Рим, 1998), а також на засіданнях кафедри новітньої історії України історичного факультету Київського Національного університету імені Тараса Шевченка (2002), кафедрі історії та філософії Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (2010).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладені у *шістьох авторських* публікаціях, з яких 5 оприлюднені у фахових виданнях, що входять до переліку ВАК України у галузі “Історичні науки”.

Структура та обсяг роботи. Дане дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів та висновків і списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи становить 169 сторінок, з них 148 сторінок основного тексту. Список використаних джерел та літератури включає 232 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі викладена загальна характеристика роботи, обґрунтована наукова актуальність теми, об’єкт та предмет дослідження, його мета та завдання, визначено хронологічні рамки, методологічну базу, з’ясована наукова новизна та практичне значення роботи, виділено основні етапи українсько-італійських відносин, подано інформацію про апробацію та публікацію результатів дослідження.

У *першому розділі “Історико-теоретичні засади дослідження українсько-італійських відносин”* здійснено огляд літератури і джерел з теми дослідження, які складають його теоретичну основу. Це, передусім, праці К.Б.Бацака, М.М.Варварцева, Н.Владімірової, Б.І.Гуменюка, В.Б.Євтуха, М.Примуша, В.І.Сергійчука, В.І.Уланова (Україна); А.Ваніна,

М.Тимофєєва, А.Кузнецова (Росія); А.Де Губернатіса, І.Самполі (Італія); Д.Маркус (США)¹.

Окрім літератури, у якій висвітлюється сучасний період розвитку двосторонніх стосунків, розглянуто і проаналізовано джерела і літературу з історії формування українсько-італійських відносин: праці Я.Гординського², М. Драгоманова. 1) Аналіз літературно-культурологічних праць таких дослідників, як М. Бажан, М. Гресько, О.Домбровський, О. Пахльовська, В.Олійник, А.Терещенко (Україна), Луїджі Сальвіні (Італія)³. 2) Їх аналіз засвідчив, що вони присвячені не суто літературній, гуманітарній, культурницькій тематиці, але й містять чимало історичного й суспільствознавчого матеріалу, який допомагає зрозуміти логіку розвитку українсько-італійських відносин та їх динаміку на різних відтинках часу.

Здійснено класифікацію літератури та джерел, що висвітлюють різні аспекти українсько-італійських відносин за період 1991-2001рр., а також процес формування двосторонніх взаємин на різних історичних етапах. Весь масив історичних досліджень та офіційних джерел пропонується класифікувати наступним чином: офіційні документи України та Італії; монографічні видання, присвячені історії українсько-італійських відносин; статті у фахових, науково-популярних виданнях і журналах; газетні статті; електронні джерела.

¹Бацак К. Ю. Італійська еміграція в Україні: джерела і шляхи формування, міжнародні зв'язки (80-ті роки XVIII- перша третина XIX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / К. Ю. Бацак. – К., 1999. – 22 с. Варварцев М. Італійці в культурному просторі України / Варварцев М. – К., 2000. – 340 с. Варварцев М. Украина в российско-итальянских общественных и культурных связях / Варварцев М. – К., 1986. – 207 с. Варварцев М. Італійці в Україні (XIX ст). Бібліографічний словник діячів культури / М. Варварцев. – К., 1994. – 195 с. Варварцев М. Україна й Італія у наукових, освітніх та літературних взаєминах (XIX-XX ст). Документи, епістолярій, матеріали / Інститут української археографії та джерелознавства ім. Г. С. Грушевського НАН України. – К., 2000. – 108 с. Варварцев М. З історії міжнародних зв'язків України / М. Варварцев // Інститут історії України. – К., 1999. – 203 с. Владімірова Н. Українсько-італійські відносини: історія та сучасність / Н. Владімірова // Вісник Львівського університету. – Львів., 1999. – Вип. 1. – С. 83-90. Примуш М. Через шторми до влади / М. Примуш // Політика і час. – 2001. – № 5. Сергійчук В. І. Коли Італія буде добиватися самостійності України, хтось інший не повитягає з вогню її каштани / В. І. Сергійчук // Науковий вісник Дипломатичної академії. – К. 2002. – Вип. 9. Кузнецов А. Развитие культурных связей между СССР и Италией / Кунецов А. – М. –1979.

² Гординський Я. Україна й Італія. Огляд взаємин до 1914 року / Я. Гординський // Збірник заходознавства. – К., 1930. – Вип. 2.

³ Бажан М. П. Італьянские встречи / М. П. Бажан. – М.: Сов. писатель. – 1963. – 54 с. Гресько М. В країні Данте / М. Гресько // Жовтень. – 1964. – № 5. Гресько М. Павло Тичина в Італії / М. Гресько // Вітчизна. – 1964. – № 8. – С. 191-193. Пахльовська О. Українсько-італійські літературні зв'язки XV-XX ст. / Пахльовська О. – К.: Наук. думка, 1990. – 214 с. Терещенко А. Творчий шлях / Алла Терещенко, Анатолій Солов'яненко. Київ, Либідь, 2009. – 352 с. Pahlyovska O. Civilta letteraria ucraina / O. Pahlyovska // Carocci. – Roma. – 1998. – 1104 p.

Вивчивши сучасну українську історіографію, автор доходить висновку, що тема українсько-італійських досліджень ще не знайшла достатнього висвітлення як в українській, так і в італійській історичній літературі та у літературі з суміжних наук; в ній, на жаль, переважає тенденція до загального інформаційного характеру подання матеріалу про українсько-італійські відносини за період з 1991 по 2002 роки, а глибокий аналіз проблематики відсутній.

У другому розділі “Формування відносин між Україною та Італією у політичній сфері”, розглянуто розвиток двосторонньої українсько-італійської співпраці у політичній сфері. При цьому акцент зроблено на еволюції політичного співробітництва.

У підрозділі “Динаміка українсько-італійських політичних відносин” висвітлено передумови встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італією, динаміку українсько-італійського політичного діалогу, проаналізовано результати двосторонніх візитів, досліджено вплив процесу розвитку двосторонніх українсько-італійських відносин на процес інтеграції України у європейські та євроатлантичні структури, а також подається характеристика процесу формування договірно-правової бази відносин між Україною та Італією.

Італійська Республіка офіційно визнала незалежність України 28 грудня 1991 року. Дана подія стала свідченням доброї волі Італії по відношенню до нашої держави, бажання і готовності до налагодження співробітництва і стала передумовою для встановлення дипломатичних відносин між двома країнами і, отже, має усі підстави розглядатися як офіційна точка відліку у розвитку двосторонньої співпраці між Україною та Італійською Республікою. Розвиток відносин розпочався після підписання Протоколу про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою 22 січня 1992 року, який став першим офіційним документом, підписаним між двома державами – правовою основою для започаткування всього комплексу двостороннього українсько-італійського співробітництва. У 1992 році Італію, як країну “Великої Сімки” і ЄС було включено до списку перших 18 країн, де було заплановано відкрити перші посольства України за кордоном. Після цього були досягнуті домовленості, які створили передумови для формування майбутньої договірно-правової бази двостороннього співробітництва. Даний факт є очевидним свідченням того, що італійський напрям вже у перші роки незалежності України зайняв чільне місце серед пріоритетів її зовнішньої політики.

За час, що минув з моменту встановлення дипломатичних відносин відбулася ціла низка візитів і зустрічей як на двосторонній, так і на багатосторонній основі. Серед них ми вирізняємо візити, зустрічі і обміни делегаціями на різних рівнях, в тому числі на найвищому. Всього за період, який досліджується у роботі, відбулося понад 30 двосторонніх візитів та зустрічей на різних рівнях.

Підрозділ “Договірно-правова база двосторонніх українсько-італійських відносин” присвячений правовому оформленню процесу двосторонньої українсько-італійської співпраці. Процес формування договірно-правової бази двосторонніх відносин розпочався з підписанням згаданого вище Протоколу про встановлення дипломатичних стосунків між Україною та Італією. Зокрема, у Протоколі зазначається: “...сторони висловлюють впевненість у тому, що встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою відповідає національним інтересам двох країн і сприятиме зміцненню міжнародного співробітництва і миру в світі”.⁴

Після встановлення дипломатичних стосунків протягом досить тривалого часу відбувалося вивчення сторонами одна одною. Динаміка процесу правового забезпечення двосторонніх українсько-італійських відносин була доволі низькою. Такий стан справ можна також пояснити як притаманною початковому етапу обережністю сторін у підходах до нових партнерів (передусім, це стосується Італії), так і звичайною відсутністю необхідного досвіду у сфері міжнародно-правової діяльності в українській стороні. Так, скажімо, за період з 1992 по 1994 рр. було підписано 7 двосторонніх документів, а з 1995 по 2001 рік – 14. Серед перших документів, укладених між двома країнами, були головним чином ті, що стосувалися питань економічної співпраці між двома країнами, а також боротьби з організованою злочинністю. Дані угоди поклали початок процесу формування договірно-правового підґрунтя українсько-італійських відносин, хоча більшість з них носили вузькогалузевий характер. Водночас, варто констатувати, що на початковому етапі вони відіграли роль “пробних куль” у справі договірно-правового забезпечення двосторонніх стосунків і в цьому є їх важлива роль.

Базовий міждержавний Договір був підписаний 3 травня 1995 року під час візиту Президента України Л.Д.Кучми до Італії. У Статті 1 Договору зазначається, що “Україна та Італійська Республіка розвиватимуть свої відносини на основі довіри, співробітництва і взаємної поваги, відповідно до принципів суверенітету, рівноправності і дотримання прав і основних свобод людини”. У положеннях цього Договору знайшло відображення прагнення України співпрацювати з Італією у багатьох напрямках для утвердження своїх позицій і вирішення актуальних проблем як на європейському континенті, так і у міжнародних організаціях.

У період, який аналізується в даній роботі були підписані, зокрема, такі двосторонні документи (*за хронологією*): Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою (29.01.1992р.); Спільна заява з питань економічних відносин між Урядом України та Італії (15.04.1992р.); Угода про співробітництво між МВС України і МВС Італії у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і

⁴ Protocollo sullo stabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Repubblica Italiana e l'Ucraina // Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana. – 1992. – № 112. – P. 85.

психотропних речовин та з організованою злочинністю (27.05.1993р.); Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Італійською Республікою (3.05.1995р.); Міжурядова угода про сприяння і взаємний захист інвестицій (3.05.1995р.); Міжвідомча угода про повітряне сполучення (3.05.1995р.); Програма культурного співробітництва між Україною та Італією на 1996-1999рр; Угода про співробітництво між НАН України та Національною Радою досліджень Італії і Академією деї Лінчеї (1994 р.); Міжвідомча угода про співробітництво між Національним космічним агенством України та Космічним агенством Італії; (липень 1996 р.); Міжурядова угода про співробітництво в галузі освіти, культури і науки; (11.02.1997 р.); Міжвідомча угода про обмін технічною інформацією і співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту (23.03.1998р.); Угода про співробітництво у військовій галузі між **Міністерством** оборони України та Італії (17.03.1998р.); Міжвідомча угода про співробітництво між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Національним агенством Італії з питань захисту навколишнього середовища (31.08.1998 р.) тощо.

У третьому розділі “Співробітництво між Україною та Італією у торговельно-економічній сфері” досліджено історичні передумови розвитку торговельно-економічної співпраці між Україною та Італією, проаналізовано її основні напрями у перше десятиліття існування незалежної Української держави, стан інвестиційного співробітництва у зазначений історичний період, а також виявлено і досліджено причини, які стримують розвиток двосторонніх відносин у цій сфері.

У підрозділі **“З історії торговельно-економічних зв’язків між Україною та Італією”** зазначається, що серед перших документів, укладених між двома країнами, були головним чином ті, що стосувалися питань економічної співпраці між двома країнами, а також боротьби з організованою злочинністю. Дані угоди поклали початок процесу формування договірно-правового підґрунтя українсько-італійських відносин, хоча більшість з них носили вузькогалузевий характер.

Підрозділ **“Засади та сучасний стан двостороннього співробітництва у торговельно-економічній сфері”** присвячений ролі у процесі подальшого розвитку і поглиблення двосторонньої співпраці у торговельно-економічній сфері між Україною та Італією Українсько-Італійської Ради з економічного, промислового і фінансового співробітництва, яку було створено у відповідності із Статтею 7 міждержавного Договору про дружбу і співробітництво між Україною та Італією, підписаного під час візиту Президента України Л.Д.Кучми в Італію у 1995 році.

Діяльність Ради було розпочато у 1998 році, після того як рамковий Договір набув чинності. Під час її першого засідання, яке відбулось у Римі, було підписано Протокол та Положення про Українсько-італійський комітет підприємців з економічного співробітництва, діяльність якого передбачена

Ст.7 Договору. За період з 1998 по 2001рр. почергово у Римі і Києві відбулось чотири засідання Ради, які показали, що вона є дієвим механізмом на шляху до налагодження конкретного співробітництва між підприємствами та організаціями наших країн. На засіданнях Ради обговорюються питання економічної ситуації в Україні, відносин України з ЄС та Міжнародними фінансовими організаціями, італійських інвестицій в Україну, програма приватизації, співробітництво в енергетичній та ядерній галузях, кооперації в Центральноєвропейській Ініціативи, інші нагальні питання двосторонньої співпраці. Окрім цього, Рада опікується питаннями організації італійською стороною навчання для українських представників малого та середнього бізнесу, а також питаннями реалізації проектів технічної допомоги. У рамках засідань Ради йде пошук шляхів вирішення проблемних питань двосторонніх відносин у торговельно-економічній сфері.

Україна займає друге місце серед країн СНД після Росії у торгівлі з Італією, але водночас залишається аутсайдером серед країн Європи, що пояснюється наявністю великої кількості невирішених економічних проблем у нашій країні, а також нерозвиненістю структури торгово-економічного представництва на території Італії у порівнянні з іншими країнами. Перспективними напрямками двостороннього співробітництва на сьогодні є сільське господарство, агропромислове виробництво, легка та харчова промисловість, деревообробка, металургія та металообробка.

У підрозділі **“Перспективи інвестиційного співробітництва”** з’ясовано, що упродовж всього періоду сучасного розвитку двосторонньої співпраці між Україною та Італією у торговельно-економічній сфері рівень обсягів італійських капіталовкладень в українську економіку поступово збільшувався. Водночас, нестабільність економіки України, спад виробництва у деяких галузях, низька конкурентна спроможність вітчизняного виробництва зменшували зацікавленість італійських підприємців в інвестуванні коштів у спільні промислові проекти.

Таким чином, досліджуючи фактори, які впливають на інвестиційний клімат в Україні варто відзначити, що до загальноприйнятих позитивних чинників української економіки італійські фахівці, зазвичай, відносять: значні запаси корисних копалин, 25% світових запасів чорноземів; високий рівень кваліфікації багатьох професійних категорій працівників та низький рівень заробітної плати; концентровану систему науково-дослідних і проектно-конструкторських закладів інституцій; наявність виробничих фондів; вигідне транспортне положення. До негативних факторів вони зараховують: відсутність або слабка внутрішня конкуренція; недосконалість внутрішнього законодавства; фрагментарність промислових структур, як спадок від СРСР.

У **четвертому розділі “Співробітництво між Україною та Італією у гуманітарній та культурній галузях”**, який присвячений дослідженню історії та стану співробітництва між двома країнами у 1991 – 2001 роках. У розділі розглядаються напрями, тенденції і проблемні питання двосторонньої

співпраці у цих галузях, й, зокрема, також історичні зв'язки між Україною та Італією в культурній сфері; проаналізовано стан присутності української тематики в італійських ЗМІ та тенденції формування іміджу України в Італії на прикладі друкованих засобів масової інформації.

У підрозділі **“Історичні витoki розвитку відносин між Україною та Італією у гуманітарній сфері та культури”** підкреслюється, що українсько-італійські культурні зв'язки мають давню історію, яка бере свій початок у XVIII столітті. Важливу роль у розвитку цих зв'язків відіграла італійська діаспора, яка почала формуватися в Україні з другої половини XVIII століття. Переселенці, змушені з економічних або політичних причин, прибували в Україну з Аппенінського півострова, а також з Швейцарії. Головним центром їх зосередження була Одеса, яка розбудовувалась швидкими темпами і перетворювалась на столицю Причорномор'я. В Одесі сформувався значний прошарок італійської освіченої верстви, зайнятої у сфері мистецтва й освіти. Тут створювалися оперні трупи, функціонувала відома в Європі італійська опера, у навчальних закладах викладалася італійська мова і література. З музичним театром України була пов'язана участь італійських представників усіх професій, причетних до опери. Серед них були відомі хормейстери Сабателлі, Кавалліні, режисер Дума, диригенти і композитори Альбертіні, Барбіні, Бонічолі, Галеа, Грація, Еспозіто. Значна кількість італійців була зайнята в сфері освіти. Вони, зазвичай, займалися викладанням західних мов у ліцеях, гімназіях, пансіонах. Активною була діяльність італійських архітекторів, які працювали у різних містах України. Серед них такі відомі імена, як П'єтро Нобіле, Франческо Моранді, Джорджіо Торрічеллі, Франческо Боффо.

У підрозділі **“Особливості сучасного стану співробітництва в гуманітарній сфері”**, зазначається, що воно між Україною та Італією на сучасному етапі набуває свого активного розвитку лише з 1996 року, коли було підписано Програму культурного співробітництва між Урядом України та Урядом Італійської Республіки на 1996 - 1999 роки. До того часу співпраця у гуманітарній та культурній сферах носила спорадичний, несистемний характер, головною причиною чого була відсутність належної уваги двох сторін до цих важливих галузей двосторонніх відносин. Як результат, відсутність необхідної правової бази відчутно стримувала хід розвитку співпраці у галузі культури, освіти та науки.

Розвиток двостороннього співробітництва між Україною та Італією у зазначених сферах знайшов своє позитивне відображення у налагодженні активної співпраці наших країн у рамках діяльності міжнародних організацій. Так, у 1998 році Італія підтримала кандидатуру м.Львова для включення його до списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також кандидатуру України до Виконавчої Ради Всесвітньої туристичної організації у 1999 році.⁵

Результатом конкретної роботи двох сторін стала організація численних культурологічних акцій. У період, який складає хронологічні

⁵ Див.: Поточний архів МЗС України. – II ТУ. – 1998.

рамки дослідження, відбулися численні гастролі українських митців в Італії. Серед них, зокрема, виступи в Італії Народних артистів України А.Солов'яненка, А.Кочерги, українських співаків О.Дмитренка і Н.Гребенко, які були високо оцінені італійською громадськістю та спеціалістами. В Італії відбулись виступи заслуженого симфонічного оркестру українського радіо, хорового колективу “Фрески Києва”, державного академічного ансамблю ім. Вірського та камерного колективу Львівської філармонії. У рамках відкриття Почесного консульства України у м.Тревизо виступало тріо Національного заслуженого академічного хору ім.Григорія Верьовки. У приміщенні Національної філармонії України та в Національному театрі опери і балету пройшли концерти за участю скарбниці італійської культури – скрипки Паганіні. В італійському місті Віченца вперше на території Італії відбулась виставка “Золото степів України”, а також мистецькі виставки, як то “Українське сучасне мистецтво”, “Обличчя дітей Чорнобиля”, “Я люблю свою землю” за участю робіт українських та італійських дітей, “Мистецтво в Україні”, на якій були представлені золото скіфів, єврейські срібні вироби, предмети культового призначення, полотна майстрів ХІХ століття, виставка творів київської майстрині М.Прудкої в рамках ІХ Міжнародної виставки на релігійну тематику, присвяченій 2000-літтю Різдва Христового. У 1997 році у м.Трієсті відбувся Перший кінофестиваль українських фільмів.

Важливим результатом плідної співпраці української та італійської сторін стало відкриття у 1998 році пам'ятної дошки Лесі Українці у м.Сан-Ремо, де видатна українська поетеса жила і творила протягом 1901 - 1903 років. У рамках цієї події відбувся науковий семінар, присвячений творчості визначної поетеси, а також виступ тріо академічного хору ім.Г.Верьовки.⁶ Важливою культурологічною подією українсько-італійських відносин став ініційований Посольством України в Італії семінар на тему “Українська етнічність в італійському контексті: минуле, сучасність, погляд у перспективу”. У семінарі взяли участь відомі вчені-українознавці з України, Італії та США, а також представники української діаспори у Римі.

Підрозділ **“Українська тематика в італійських друкованих ЗМІ та формування іміджу України”** присвячений аналізу джерел формування іміджу нашої країни. Це – засоби масової інформації (друковані та електронні); контакти у політичній, культурній, економічній, науково-технічній, спортивній сферах; спеціалізовані інформативно-пропагандистські заходи. Причому ЗМІ, безумовно, відіграють вирішальну роль. Щоправда, через різні обставини (специфіка функціонування ЗМІ в Італії, практична відсутність вільних ніш для проникнення в інформаційний простір Італії нових суб'єктів, мовна диверсифікація тощо) цей потенціал реалізується поки що надто слабо. Подеколи заходи та контакти, названі вище, за конкретних умов мають більший ефект. Проте перспектива ЗМІ у формуванні іміджу України видається кращою, адже це джерело здатне охопити найширший спектр реципієнтів (в Італії видається понад 1000 газет і часописів; за

⁶ Див.: Поточний архів Посольства України в Італії. – 1997-1998.

накладом вирізняються такі : “Il Tempo”, “Corriere della sera”, “Repubblica”, “Messaggero”, “Il Sole 24 ore”, “L'Unia”, “Stampa”, “Gazzetta dello sport”).

Щодо електронних ЗМІ, то структура їх подібна до структури друкованих ЗМІ з тією різницею, що їх значно менше (загальнонаціональних каналів понад 10, регіональних близько 30, кількість комунальних каналів невелика і їх діяльність залежить від фінансових можливостей кожної комуни – на Півночі, в економічно розвиненому регіоні, практично кожна комуна має власні електронні ЗМІ).

Інформація про Україну в італійські ЗМІ надходить здебільшого такими каналами: інформація з Посольства України; повідомлення представників італійських ЗМІ в Україні та українських в Італії; італійські та міжнародні інформаційні агентства; Інтернет.

Для загального уявлення про структуру тематики публікацій та передач подаємо їх розподіл за темами: публікації на політичні теми становлять близько 20%, майже така сама кількість матеріалів присвячена економіці, культурному та громадському життю України; спортивній тематиці присвячено 25% публікацій, дипломатичній хроніці – 12%, решта матеріалів становить 3%. Такий розподіл за тематикою адекватно відбиває інтерес італійських ЗМІ до сфер життя суспільства як такого, зокрема, й італійського. У нашому разі такий розподіл можна пов'язати з інтенсивністю взаємин між Україною та Італією у тих чи тих сферах. Принагідно зауважимо, що у перші роки незалежності переважала інформація з політичної тематики, що зумовлювалося бурхливим інтересом до процесу розпаду колишнього СРСР і появи на його теренах нових держав, зокрема й України. З часом на сторінках італійських часописів, газет, у телепередачах з'являється інформація про інші аспекти життя України. Останнє зумовлюється інтенсифікацією стосунків між двома державами в усіх царинах суспільно-політичного та громадсько-культурного життя.

Отже, викладене вище дає підстави для кількох загальних заваг щодо формування іміджу України в Італії. Можна констатувати, що цей процес, який із здобуттям Україною незалежності набув нового сенсу, має непогані перспективи розвитку. Завдяки інформації в друкованих та електронних ЗМІ, а також контактам у різних сферах накопичується певний банк даних, який є підґрунтям для формування іміджу України. Проаналізовані матеріали спонукають до висновку, що в Італії спостерігається тенденція (як переважаюча) до створення позитивного іміджу України через адекватне висвітлення подій її внутрішнього життя та на міжнародному рівні. Перспектива розвитку цієї тенденції залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, насамперед від дотримання Україною свого європейського вибору, поліпшення соціально-економічної ситуації у країні, стану розвитку двосторонніх українсько-італійських відносин, інтенсифікації контактів в усіх сферах соціально-політичного та громадського життя, а також від свідомих зусиль української сторони щодо

використання існуючих та ініціювання нових джерел формування свого іміджу в бажаному напрямі.

У **висновках** узагальнено основні результати дослідження, які винесені на захист:

– Аналіз історіографії та джерел по темі, яка досліджується, засвідчив, що українсько-італійські відносини, і, зокрема, у 1991 – 2001 рр., передусім, в українській історичній науці, мало досліджувалася. Однак *фактичний матеріал архівних джерел, окремих праць українських та італійських дослідників, публікації засобів масової інформації, як в Україні, так і в Італії складають добротну основу для аналізу їх стану та розвитку.*

– Становлення українсько-італійських відносин відбулося саме у період, який складає хронологічні межі дисертаційного дослідження, про що свідчать підписання Протоколу про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою (29.01.1992); Спільної заяви з питань економічних відносин між Урядом України та Італії (15.04.1992); укладення Договору про дружбу і співробітництво між Україною та Італійською Республікою (3.05.1995).

– У найближчому майбутньому динаміку співробітництва між нашими країнами має скласти взаємодія з таких актуальних питань міжнародних відносин: створення нової архітектури європейської безпеки; співробітництво в рамках міжнародних організацій; співробітництво у рамках Центральноєвропейської Ініціативи; реформування Організації Об'єднаних Націй; підтримання режиму нерозповсюдження та заборона зброї масового знищення; врегулювання міжетнічних конфліктів і територіальних суперечок; здійснення регулярних двосторонніх консультацій на рівні МЗС двох країн; розширення і вдосконалення договірно-правової бази двосторонніх відносин; подальша розбудова міжпарламентських зв'язків. Підписання понад 20 інших рамкових та відомчих угод, програм, які, власне складають сьогоднішню договірно-правову базу відносин між Україною та Італією.

– Розвиток українсько-італійських відносин у період, який досліджується, підрозділяється на два етапи, кожен з яких мав свої позитивні і негативні сторони. Перший етап, який хронологічно простягнувся з 28 грудня 1991 року – часу визнання Італією української незалежності по травень 1995 року – до візиту Президента України Л.Д.Кучми в Італію, характеризується як ознайомчий. Характерною рисою цього етапу є перехід італійського керівництва до широкої політичної та економічної співпраці з нашою державою. Українсько-італійські торговельно-економічні відносини не повністю відповідають існуючому у двох країнах потенціалу. Однією з причин є загальна невирішеність багатьох економічних проблем у нашій країні, що відчутно стримує прогрес двосторонніх відносин. Окрім цього, законодавство України не повною мірою відповідає потребам сьогодення і не створює привабливий клімат для залучення в Україну іноземних, зокрема, італійських інвестицій.

– Посилення позитивних тенденцій співробітництва у гуманітарній сфері, як і в культурі, базується на тому, що кожна із країн має тут велику й цінну спадщину, на якій виростають нові традиції, що можуть стати надбанням усього європейського гуманітарно-культурного простору; у культурно-цивілізаційному аспекті розвиток культурних зв'язків з Італією сприяє також поверненню української культури до культурних традицій єдиної сім'ї європейських народів. Аналіз розвитку відносин України з Італією у політичній сфері доводить, що двостороннє співробітництво на цьому напрямку сприяло забезпеченню політичної підтримки з боку Італії державотворчих процесів в Україні та її зовнішньополітичного курсу й продовжує сприяти підвищенню авторитету України на світовій арені, передовсім, у європейському просторі. Активізація співпраці з Італією дала можливість використовувати вплив цієї країни в Європейському Союзі та інших міжнародних організаціях у справі підтримки євроінтеграційних зусиль України, поглиблення її співробітництва з європейськими та світовими політичними, економічними та фінансовими інституціями, що знайшло своє втілення, зокрема, у набутті Україною повноправного членства у Центральноевропейській Ініціативі і Раді Європи.

– Відчутною перешкодою на шляху подальшого розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та Італією є невирішеність одного з основних проблемних питань двосторонньої співпраці – відновлення страхування кредитної діяльності італійських інвесторів в Україні державною страховою компанією САЧЕ. Активізація роботи Українсько-Італійської Ради з економічного, промислового та фінансового співробітництва, створення якої було передбачене міждержавним Договором про дружбу і співробітництво, сприяла б розв'язанню цього важливого питання, що суттєво просунуло б вперед двосторонню співпрацю у торговельно-економічній сфері.

Серед рекомендацій, які сприяли б подоланню неузгодженостей та стимулювали б розвиток українсько-італійських відносин у майбутньому, враховуючи досвід 1990-х років, можна було б назвати наступні:

– з метою розширення нашої присутності в Італії доцільним було б відкриття у великих промислово-фінансових та культурних центрах Італії дипломатичних представництв (консульств) України, до складу яких входили б, зокрема, торговельно-економічні місії. Це, в свою чергу, сприяло б не лише розвиткові ділових контактів між торговими партнерами наших країн, а й поширенню необхідної інформації про Україну по усій території Італії;

– особливе місце має зайняти інформаційна політика України, спрямована на забезпечення засобів масової інформації Італії об'єктивною, достовірною і, головне, вчасною інформацією щодо внутрішньополітичних, економічних, культурних і спортивних подій в Україні, а також її міжнародних ініціатив;

– Посольство України в Римі, інші дипломатичні установи повинні виробити систему вчасного та адекватного реагування на хід подій в країні

перебування і навіть діяти на випередження щодо забезпечення італійської та української сторін необхідною інформацією про можливості розвитку співробітництва між нашими країнами у політичній, економічній, гуманітарній, культурній сферах; частиною цього процесу могло б стати використання італійського досвіду з організації при власних посольствах за кордоном інформаційно-культурних центрів, які б виконували основну роль у справі поширення інформації про Україну на території Італії, а також сприяли б організації різного роду заходів на території двох країн.

Список публікацій праць за темою дисертації

1. Саблук В. Україна-Італія: архіви про початки дипломатичних відносин / В.В. Саблук // Київська старовина. – № 1. – 2002. – С. 88-93.
2. Саблук В. Європейський побратимський рух: перспектива для українсько-італійських відносин / В.В. Саблук // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 7. – 2002. – С. 256-262.
3. Саблук В.В. Співробітництво України з Італією в гуманітарній сфері на сучасному етапі // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 8: Зовнішня політика і дипломатія: витоки, традиції, новації / За заг. ред. Б.І. Гуменюка, Л.С. Тупчієнка, В.Г. Ціватого. – Київ, 2003. – С. 82-91.
4. Саблук В. Історіографія та джерела дослідження українсько-італійський відносин / В.В. Саблук // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – Вип. 30. – 2010. – С. 188-197.
5. Саблук В.В. Співробітництво між Україною та Італією у торгівельно-економічній сфері: історичні витоки та засадничі параметри сучасності / В.В. Саблук // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – Вип. 38. – 2010. – С. 149-158.
6. Саблук В. Євтух В. Формування іміджу України в Італії / В.В.Саблук, В.Б. Євтух // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – № 3. – 1999. – С. 165-175. (зібрано та проаналізовано статистичні дані про формування іміджу України в Італії).

АНОТАЦІЇ

Саблук В.В. Українсько-італійські відносини (1991–2001 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2010.

Дисертація присвячена дослідженню українсько-італійських відносин у період їх становлення та досить інтенсивного розвитку. На основі широкої джерельної бази та наявної української й італійської історіографії здійснено системний аналіз основних напрямків та змісту цих відносин у політичній, економічній, гуманітарній та культурній сферах суспільного життя обох країн. Підкреслюється тяглість певних традицій українсько-італійських стосунків, передусім, у культурі. Особлива увага приділяється специфіці формування іміджу незалежної України в Італії у засобах масової інформації. Зосереджено увагу на динаміці відносин між Україною та Італією й відтворено найбільш вдалі кроки з обох сторін, які спрямовані на формування фундаментальних засад, та показана перспектива їхнього розвитку, з урахуванням як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. З'ясовані причини, які зумовили нерівномірний розвиток відносин на першому та другому етапах історичного періоду, визначеного хронологічними рамками дисертаційного дослідження.

Ключові слова: українсько-італійські відносини, дипломатія, дипломатичні представництва, договірно-правова база, імідж України.

Саблук В.В. Украинско-итальянские отношения (1991 – 2001 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2010.

Диссертация посвящена исследованию украинско-итальянских отношений в период их становления и достаточно интенсивного развития. Этим периодом было первое десятилетие после получения Украиной независимости. На основе широкой базы материалов, в частности архивных документов Министерства иностранных дел Италии и Министерства иностранных дел Украины, прежде всего Текущего архива Посольства Украины в Итальянской Республики, и существующей украинской и итальянской историографии осуществлен системный анализ основных направлений и содержания этих отношений в политической, экономической, гуманитарной и культурной сферах общественной жизни обеих стран. Подчеркивается непрерывность определенных традиций украинско-итальянских отношений, прежде всего, в торгово-экономической и в культурной сфере. Установлено, что Италия успешно налаживала торговые связи с украинскими землями в 18-19 столетиях, а культурное присутствие (итальянское в Украине, и украинское в Италии) отмечалось начиная с 16 века. В рассматриваемый в диссертации период культурное сотрудничество осуществлялось в разнообразных формах: организации художественных выставок в обеих странах, гастроли итальянских артистов в Украине, украинских в Италии, театральные обмен и т.д.

Особое внимание уделяется процессу формирования нормативно-правовой базы, обеспечивающей поступательное развитие украинско-итальянских отношений и в этой связи оценке деятельности дипломатии молодого независимого украинского государства. В диссертации раскрывается значение побратимского движения между городами Украины и Италии, которое на определенном этапе стимулировало развитие отношений между двумя странами. Отражена специфика формирования имиджа независимой Украины в Италии в средствах массовой информации этой страны. Сосредоточено внимание на динамике отношений между Украиной и Италией во всех сферах и отображены наиболее удачные шаги с обеих сторон, направленные на формирование фундаментальных основ их развития, и показана перспектива их развития, причем с учетом как объективных, так и субъективных факторов. Вместе с тем, выясняются причины, которые обусловили неравномерное развитие отношений между двумя странами на первом и втором этапах исторического периода, определенного хронологическими рамками диссертационного исследования, прежде всего в экономическом сотрудничестве и в сотрудничестве в сфере инвестиций.

Ключевые слова: украинско-итальянские отношения, дипломатия, дипломатические представительства, договоренно-правовая база, имидж Украины.

Sabluk V.V. Ukrainian-Italian Relations (1991 – 2001 years). - The Manuscript.

Dissertation on the receipt of a scientific degree of the candidate of historical sciences on a speciality 07.00.02 – world history. – National pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2010.

Dissertation is researching Ukrainian-Italian relations during the period of their establishment and their enough intensive development. On the ground of a broader source basis and Ukrainian and Italian historiography the system analysis of main directions and content of these relations in political, economical, humanitarian and cultural spheres of social life of two countries is undertaken. The continuity of curtain traditions of Ukrainian – Italian relations is stressed, first of all in the culture. Special attention is drawn to the specifics of the image formation of the independent Ukraine in Italian mass media. The intention is concentrated on the dynamics of the relations between two countries and the most successful steps both sides are illustrated, measures directed to the formation of their fundamental basis and the perspective of their development are shown; objective and subjective factors influencing the process of Ukrainian-Italian relations are taken into account. The analysis of circumstances which caused unequal development of the relations between two countries in the first and in the second phases of historical period determined by the chronological frame of the dissertation is the topic of the research.

Key words: Ukrainian-Italian relations, diplomacy, diplomatic relations, legal basis, imige of Ukraine.